

(Fotó/Forrás: Csabai Kristóf / Fidelio)

Nemessányi László hangszerkészítő beszél szakmájáról

NINCS OLYAN, HOGY VALAKI MEGTANULTA EZT A SZAKMÁT

dr. habil. Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

A Szepességben élő Nemessányi családnak III. Endre király adományozott nemességet. Nemessányi Sámuel (1837-1881) világszerte ismertté és elismertté tette a Nemessányi nevet a hegedűkészítők és a hegedűsök körében. Mesterei J.B.Schweitzer, Anton Sitt és Thomas Zach voltak. Hegedűi közül néhányat Stradivári-ként tartanak számon, és Guarneri-hangszerekkel mérik össze. A lakk alatti alapozáshoz Nemessányinak különleges érzéke volt. Festői lakkozása adja meg hangszereinek egyedi szépségét. Nemessányi László a legendás 19. századi hegedűkészítő hatására került a szakmába.

KEZDETEK

Nemessányi Lászlóval készített interjú alkalmával elmondta, hogy „én úgy kerültem a szakmába, hogy az érettségi előtt nem tudtam mit kezdeni magammal. Deep Purple-t, Black Sabbath-ot hallgattam, rockzenész akartam lenni. De nem úgy nézett ki a dolog, hogy világsikerek várnak rám. Aztán az egyik próbán eltört a bőgőm nyaka. Elvittem egy mesterhez, aki meghallotta a nevem, és megkérdezte, nem akarok-e a szakmában dolgozni. Dehogyan akarok, mondtam én. Apám mégis arra intett, hogy gondoljam meg. Így kezdődött a történet 1977-ben.” 1977-79-ig tanulta a szakmát a Kaesz Gyula Faipari Szakmunkásképzőben, majd 1983-ban mestervizsgázott. Mesterei Varga Mihály, Varga László, Temesvári Péter és Sáránszky Pál voltak. Több mint harminc évvel később Angliában mesterkurzusokon tanult. „Ha nem voltam megelégedve a tudásommal, addig mentem, míg meg nem tanultam valakitől, ami hiány-

zott. A legfontosabb, amit külföldön tanultam az, hogy ha az ember elég figyelmet és időt fordít a munkájára, biztosan meg tudja csinálni.” A hangszeres zene nemcsak nagybőgők, csellók, brácsák és hegedűk, hanem gitárok készítésére is ösztönözte. 1980-ban készült el az első hegedűje. Épített F-style mandolint, egy teljesen egyedi akusztikus basszusgitárt Czakó Péter kérésére, amelynek öthúros változata is készült, de elektromos bőgők is kerültek ki a műhelyéből. Csellói Domenico Montagnana Sleeping Beauty formájára készülnek. Nagybőgői saját tervezésű formáját a Pöllmann gyár modelljeit megcsodálva alakította ki 1995-ben. Azóta 6 db készült, melyekből 3 Finnországba került (köztük egy öthúros nagybőgő). Készített egy öthúros "busetto" változatot is. Hegedűit eleinte Stradivari, később egyre inkább Guarneri modellek alapján építette. Szívesen kísérletezik új modellek kialakításával. A "Dr Nmy" gitárok egyelőre nem sokan vannak. A fantázianevet a saját neve néhány betűjének felhasználásával

alakította ki. A „Dr Nmy 3” a legérdekesebb közülük. A hangszer átmenet a klasszikus és a fémhúros akkord gitárok között. 2004-ben Londonban a BVMA (British Violin Makers Association) első nemzetközi versenyén is részt vett. A hegedűi Németországban, Ausztriában, az USA-ban, (Los Angeles, Hawaii) és Franciaországban is ismertek Magyarországon kívül. A műhelye, ha egy nagyobb, forgalmasabb hangszerkészítő műhellyel hasonlítjuk össze, egy budai villa szuterénja, maga a béke szigete, de ez nem jelenti azt, hogy kevés a munka. „Nem érdekel, hogy mikorra és mennyiért tudom megcsinálni, csak az, hogy a legjobb munkát adjam ki a kezemből. Azt hittem, baj lesz, amikor lassítottam, de épp fordítva történt. Minél figyelmesebben, minél lassabban dolgozok, annál többen keresnek.” A nyugodt munkakörülmények a legfontosabbak számára, ezt biztosítja felesége Rudnai Katalin, aki tanítványa volt. 1997-ben végezte a hangszerkészítő iskolát és 2011-ben kapcsolódott bele a közös munkába.

”

Ha nem voltam megelégedve a tudásommal, addig mentem, míg meg nem tanultam valakitől, ami hiányzott.

Nemessányi László és felesége Rudnai Katalin a műhelyükben

A műhely falán tárolt faanyagok

Hegedű részei: fedlap, nyak, és hátlap a kávéval

A befutó e-maileket és telefonokat is ő kezeli, ezzel is tehermentesítve a mestert. Ebben a légkörben legfeljebb a néha váratlanul beeső ügyfelek zavarják meg, bár többnyire előre egyeztetett időpontban jönnek.

HANGSZER KÉSZÍTÉS

Arra a kérdésre, hogy mi kell egy jó hangszer megépítéséhez, egyszerű a válasza: „Az első lépés az alapanyag. Legalább harminc éve vágott fából érdemes hangszert csinálni, de még jobb, ha több, mint százéves” – mondja, és rögtön mutat is egy készülőben lévő hangszert. Ennek az oldala és a csigája egy 19. századi nagybögő nyakából készült, a háta pedig Sámuel műhelyéből van, ez az első ilyen anyag, amihez sikerült hozzájutnia. „A fa nem szűnik meg élő szervezet lenni, de lassan elveszíti a víztartalmát. Ötven-száz év kell ahhoz, hogy a faanyag jó hang tulajdonságokkal bírjon.” Van a műhelyében 250 éves

anyag is, mely egy 1750-ben épült gyár mestergerendájából származik, egyik barátjától kapta.

Jellemzően nemes faanyagokat választ, a hátlemez dekoratív negyedmetszésű juharból, míg a rezonáns egyenes szálirányú (két anyag azonos darabból) lucfenyőből készül. De halott már arról, hogy van, aki diófából, sőt nyárfából is készített hátlapot. A belső kidolgozás gondos, a kávalecek (lucfenyő) a saroktőkékbe futnak. A háton a makk formája Stradivari-val összevetve oválisabb és szélesebb, mélyebb bemetszésekkel, amely jellegzetesség gyakran előfordul munkáinál. Nemessányi László szerint nem véletlenül váltak a Stradivari- és a Guarneri-formák etalonná. „Érdekes volt felfedezni, hogy Stradivari hegedűi nem voltak szimmetrikusak. Nem lehet ez véletlen, gondoltam. Épp egy Stradivari ne lenne tökéletes? Valójában arról van szó, hogy kicsit nagyobbra vette azt az oldalt, ahol a mély húrok vannak. Azt is megfi-

gyeltem, hogy mi a különbség a két nagy olasz modellje között. „Guarneri kicsit hosszúkásabb f-rést vágott, a Stradivarin az gömbölyűbb.”

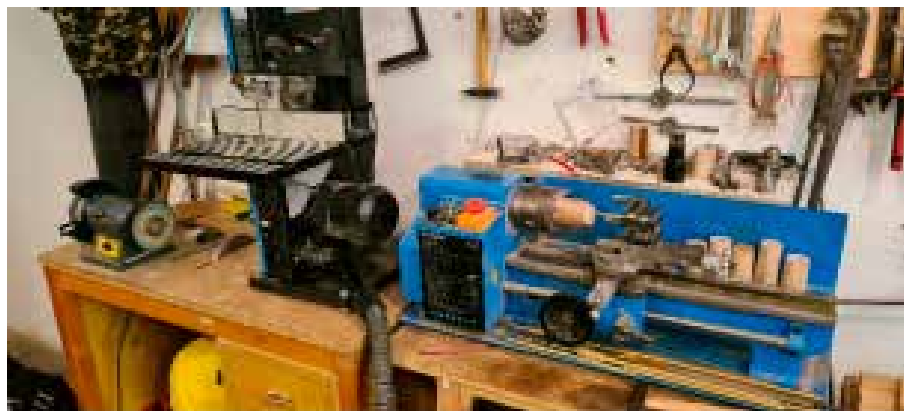
35 éves szakmai tapasztalattal készíti hangszereit, melyek a világ számos pontján megtalálhatóak. „Emberarcú hangszereket készítek. Hangszereimet kizárólag kézzel készítem. Ha a fa megfelelően kiszáradt, akkor a tető- és hátlap kialakításához két ék alakú deszkát ragasztok össze a vastagabb élüknél és az egyik lapját síkra gyalulom. Majd a síkfelületre sablonnal előrajzolom a tető- és hátlap körvonalát, és kivágom. Először a külső plasztika kinagyolása, majd finomítása következik. A töké felragasztása (szabadon építésnél a hátra ragasztom, sablonra építés esetén a sablonra ragasztjuk) után a 2 mm vastagságú jávorfából készült káva lemezeket hegedűnél 1.2 mm-re csiszolom, megnedvesítem és a hangszer oldalvonalait követő ív szerint, hajlítom. Ezután következik a pontos méretre

Nagybögő készítése képekben

Különböző gyaluk és citlingező lapocská

Műhely kis gépeinek egy része

”

Hangszerkészítéshez egyszerű szerszámok kellene, fűrész, gyaluk, vésők, fúrók, de vannak speciálisan átalakított kigépei is.

munkálás. Ahogy haladok a munkálatokkal, úgy dolgozom egyre finomabb és finomabb szerszámokkal, technikákkal. A szerszámoknak a hegedű szabályos alakjához kell igazodnia. Például speciális kicsi gyalukra, vésőkre is szükség van. Ezek az úgynevezett holker gyaluk, vésők. Amikor a tető elkészült, akkor arra az "F" lyukat is rárajzolom, majd kivágom. Az „F” lyuk a hegedűnek a „szája”, ott jön ki a hang a hangszerből. A hangrés szélessége, nagysága is befolyásoló tényező. A legfinomabb, a legtöbb koncentrációt igénylő műveletek az utolsó lépések. Hangszerkészítéshez egyszerű szerszámok kellene, fűrész, gyaluk, vésők, fúrók, de vannak speciálisan átalakított kigépei is. A fogólap anyaga ébenfa, ez egy nagyon kemény, homogén szerkezetű, fekete (időnként barna csíkozású) fa. A többi

felszerelés, álltartó, húrtartó gombok, hegedűkulcsok mind egyforma fából kell, hogy készüljenek. Tehát vagy mind fekete ében, vagy buxus, ami világosbarna.”
A hangszer általában csak enyvezéssel készül, hagyományosan csont, vagy bőrennyvel. László nyúlenyvet használ. Szintetikus ragasztót nem használ, mert az ezzel ragasztott felületek roncsolás nélkül nem szétválaszthatóak. Az enyv meleg vízzel fellazítható, így könnyebbé válik a javítás. A tőkét lucfenyőből vagy hársfából készíti. Fontos a gerenda pontos illesztése. Azt Angliában tanulta meg, hogy ne tegyen feszültséget a fába.
A felületkezelés egy külön fejezet a hangszerkészítés folyamatában, hiszen egy tökéletesen elkészített hangszert is el lehet rontani ezzel.

Több célja van, elsődlegesen, hogy a fának a nyitott pórusait zárjuk le a szennyeződések és az enyhébb sérülések elől. Ezen kívül a lakknak esztétikai szerepe is van. Továbbá a hangzást is befolyásolja, egy vastag lakkréteg a fa rezgését csökkentheti is. Mindezek miatt szükséges a hangszer felületkezelésére, ami tulajdonképpen a hangszer ruhája is. A világos sárgától a feketéig szinte minden árnyalata fellelhető hegedűkön. Két féle lakkot használnak hegedűkre, alkohol vagy olaj lakkot. Az olajlakk egy kicsit rugalmasabb, a szeszlakk keményebb felületet ad. A lakkréteg száma mindig a fától és a lakk sűrűségétől függ. Mindig alappal kezdődik a lakkozás. Akár több réteg is lehet, amit finom ecsettel hordanak fel a felületre. Egy jónak mondható lakkréteg kedvezően befo-

Nagybőgő hátlapjára a tőkék felragasztása

Gerenda ragasztása a tetőre

Káva egy részének hajlítása formára

Formára hajlított káva rögzítése a tőkékhez

Merevítők

A hangszer összeépítése

Elkészült nagybőgő

lyásolja a hangszínt, és nem gátolja a rezgést. Vannak, akik maguk főzik a lakkot, de ma már sok kiváló termék készen is kapható.

„Saját készítésű modelljeim opus számot is kapnak. Erről szigorú nyilvántartást vezetek. Műhelyemben mindig készülnek új hegedűk, brácsák, csellók, bőgők és néha gitárok. Hegedűimet külföldi nagy elődök és a legismertebb magyar hegedűkészítő mester, Nemessányi Sámuel modelljei alapján készítem. Évente egy-két hegedűt építek” – mondja a mester.

Nemessányi László többnyire külföldről kap megrendeléseket, és ha teheti, igyekszik megismerni azt, akinek hangszert épít. „Szeretem látni az ügyfelet, aki játszani fog a hangszeren, hogy jobban tudjam, milyen ember.” Egyébként hűségesen támaszkodik a nemzetközi szabványokra, szerinte ezek nem véletlenül nyerték el a formájukat. „Van egy különleges alkatrésze a hegedűnek, egy apró fadarab, a lélek. Ez kapcsolja össze a hátat és a tetőt. Először mindig a szabvány szerinti helyére teszem, aztán ha kell, lehet rajta állítani,

igazítani.” Mint minden szakmában, a hangszerkészítésben is jelentkeznek újítások, Nemessányi egy kompozitból és szénszálból készült, állítható magasságú „lelket” mutat. Hogy ezzel is ugyanolyan jól hangzik-e a vonóhangszer, mint a fenyőfa-lélekkel, azzal lehet vitatkozni. Van, aki szerint ezzel jobban szól a hegedű, van, aki úgy véli, csak fából szabad a hangszer alkatrészeit készíteni.”

Elég korán, már 1981-ben kezdte el a hangszerkészítést tanítani. 1989-90-ben a Filharmónia zenekar hangszereit javította, ebben az időszakban volt

Képek a műhelyről és Képek a műhelyről és...

..Nemessányi Lászlóról és feleségéről Rudnai Katalinról

tanítványa Dolmányos Krisztina, aki jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében restaurálja a hangszereket. László egy Johannes Baptist Schweitzer által készített nagybőgőt hozott rendbe a múzeumnak. 1992-től az Accord Galéria műhelyfőnökeként dolgozott másfél évet.

Brácsát, más néven mélyhegedűt viszonylag ritkán készít. A legkedveltebb modelljét mesterétől, Sáránszky Pál hegedűkészítő mestertől kapta.

Ez egy "41-es" méretű brácsa. Csellói eddig két modell alapján készültek: egy francia modell, és egy jóval szélesebb cselló, az egyik legnevezebb olasz csellókészítő, Domenico Montagnana "Sleeping Beauty" csellója alapján.

Eddigi saját készítésű hangszerei: 41 hegedű, 6 brácsa, 13 cselló, 10 nagybőgő, 3 f style mandolin. Ezen kívül voltak még egyedi megrendelések, elektromos bőgők, elektromos gitárok, akusztikus basszusgitárok, egyebek.

Hangszerek készítése mellett foglalkozik még hangszerek javításával, felújításával, kölcsönzésével, valamint szaktanácsadással és értékbecsléssel.

HANGSZERJAVÍTÁS

„Nálam nincsen olyan, hogy gyorsjavítás. Sokszor teljesen reménytelennek látszó hegedűket is sikerül megmenteni, sőt néha a szakszerű javítás után kitűnő koncerthegedűk kerülnek ki műhelyemből. Sok cselló javítást is végzek. A leggyakoribb munka a fogólap lehúzója (megfelelő ívre gyalulása és a felület finomítása) és a láb vagy más néven híd cseréje. Nagyon elhanyagolt állapotú, vagy szakszerűtlenül javított hangszerek esetében restaurálás szükséges. Ilyenkor irányarat tudunk csak mondani, amely sok esetben nem tartható. Munkanaplót vezetünk és a ténylegesen ráfordított munkaidő, valamint a mindenkori rezsióradíj szorzata adja a munkadíj végleges összegét.

HANGSZER FELÚJÍTÁS

Manapság igen nagy igény van az olcsón megvásárolható, mégis viszonylag jó hangú hangszerek iránt. A múlt század elején rengeteg, a

mai kínai, illetve szászrégeni gyárakban készült hangszerekhez hasonló hegedű készült Magyarországon. Ezek többnyire Reményi Mihály, Sternberg, és Mogyoróssy Gyula manufaktúrájában kapták meg a kereskedelmi jelzésüket. Ezek a hegedűk mostanára „érett” alapanyaggá öregedtek. Néhányat közülük úgy mondja befejez. Ez azt jelenti, hogy a méreteket és a hanggerendát olyan módszerrel munkálja meg, mint a saját készítésű hegedűin. Természete-

sen egyéb szükségessé vált javításokat is elvégez. Végeredményként egy kb. 100 éves, szakszerűen felújított manufaktúra hegedűt kapunk. Áruk 200-350 ezer Ft között mozog. A hang teljesen személyre szabott, tehát aki náluk vásárol hegedűt, annak a saját kezéhez igazítja a hegedűjét. Ez alatt értendő: a nyak vastagságának, a húr magasságnak és a lélek helyének pontos beállítása a tulajdonos igényeihez mérten. Saját készítésű hangszereire 10 év ga-

ranciát vállal, fél évenkénti szervizelés esetén. Az általuk felújított hangszerekre 2 év garanciát vállal, de fél évenként karbantartásra visszakéri a hangszert. Ha láthatóan idegen beavatkozás történt a hangszeren, a garancia érvényét veszti.

HANGSZER KÖLCSÖNZÉS

Egy mai hangszerkészítőnek a kínai sorozatgyártott hegedűkkel kell versenyeznie, és szomorú módon éppen

Felújítandó hegedű

A fedlap belseje fele

”

Számos tanítványa volt, akik tovább viszik ezt a mesterséget és talán a kisebbik fiúk Bálint is, aki Németországban hangszerkészítő főiskolán tanul.

ilyen hegedűk kerülnek először a zeneiskolában tanuló gyerekek kezébe. „A gyerek megkapja a hangszert, nem szólal meg rajta a hang, mert púpos a fogólap, és azt gondolja, hogy ő a tehetségtelen” – mondja Nemessányi. „Az a baj, hogy nálunk egy állami szervezet dönti el, hogy mit kaphatnak a zeneiskolák, de a hangszerpark felújítására, karbantartására alig van pénz. Vagy ha van is, biztosan nem annyi, amiből az alsó kategóriás, sorozatgyártott hangszereket játszhatóvá lehetne tenni. A betanított munkás nem tudja úgy beletenni a hanggerendát a hegedűbe, hogy a fa ne feszüljön. Rádadásul ezek nem megfelelően szárított faanyagok, tavaly még a rigó füttyült rajtuk. Ilyenkor van az, hogy a hangszer tulajdonosa kimegy a hideg téli utcára, és a tokban megreccsen a fa.” A hangszerkészítő szerint, ha egy hegedűt 20-30 ezer forint, abból az anyagköltség még kijön – de hol van a mestermunka? „Ha valaki vásárol egy új gyári csellót kétszázezer forintért, akkor arra még majdnem ugyanannyit rá kell költeni, hogy harminc év múlva is játszani lehessen rajta.” Hogy mi lenne a megoldás? Nemessányi külföldi példát említi: Németországban vagy Angliában nem a

zeneiskolának vannak hangszerei, hanem hangszerüzletekben lehet őket bérelni, nem is rossz áron. Az a hegedű vagy cselló viszont olyan, amelynek minőségéért a szaküzlet felelősséget vállal. Az ő műhelyük is segíti a zenét tanulókat. Beszámítják a kisebb hangszer árát a nagyobb vásárlásakor, így a gyerekek már akkor is érdemes hangszert venni, amikor még biztos, hogy ki fogja nőni. Tanuló hangszerek kedvezményes áron bérelhetőek. A kölcsönözhető hangszerek többnyire általa beállított, legtöbbször saját gerendával és méretezéssel készülnek. Vannak olcsóbb, és kissé jobb minőségű hangszerek is a kölcsönözhető állományban.

ÉRTÉKBECSLÉS

Sokan esnek manapság abba a hibába, hogy az interneten található képekkel hasonlítják össze a tulajdonukban levő, valamilyen cédulával ellátott hangszerüket, a cédula alapján keresve rá a készítőre. Sajnos igen félrevezetőek az eredmények. A hegedűk (brácsák, csellók, sőt néha a bőgők is!) nagyon hasonlítanak egymásra, és kell a gyakorlott szem és hozzáértés ahhoz, hogy a valódi értéket tudjuk megállapítani. Sajnos

legtöbb esetben nem túl értékes hangszereket látnak el hangzatos címkéssel, amelyek persze nem változtatják meg a hangszer kereskedelmi értékét, sőt, inkább csökkentik azt! Nem véletlen, hogy ha szóba jöhet valamely hangszernél az eredetiség, ő inkább időt kér, hogy utánanézhessen komolyabban a dolgoknak, szükség esetén konzultálhasson néhány kollegájával, mielőtt a hangszer valódiságáról nyilatkoznék ügyfeleinek, akár szóban, akár írásban. Számos tanítványa volt, akik tovább viszik ezt a mesterséget és talán a kisebbik fiúk Bálint is, aki Németországban hangszerkészítő főiskolán tanul. Örömmel tölti el, hogy a magyar hegedűkészítők között elkezdődött végre néhány olyan kezdeményezés, ami erősíti a szakma résztvevőinek összetartását, egymás megbecsülését. Ez egy olyan mesterség, amelyet holtig kell tanulni, és ha elmennek az ember mellől a mesterei, még mindig akadhatnak megválaszolatlan kérdései. Azt mondja, ennek a szakmának nem lehet a végére érni. Olyan nincs, hogy valaki megtanulta ezt a szakmát. Aki ilyet mond, arra gyanakodva tekint. ■

Forrás:

Nemessányi László hangszerkészítő, hangszer, hegedű, cselló, nagybőgő (nemessanyi.com)

Minden a jó faanyaggal kezdődik – interjú egy hegedűkészítő műhelyből - Fidelio.hu Gombos, László, ed. (2021) Nemessányi Sámuel, a "magyar Stradivarius": Reményi László hangszerkutatásai = Sámuel Nemessányi, the 'Hungarian Stradivarius': Based on the Research by László Reményi. BTK Zenetudományi Intézet, ELKH, Magyar Hangszerész Szövetség, Budapest.

Fotók: Nemessányi László fotógyűjteményéből, Csabai Kristóf címkép, és Héjj Botond felvételei.

Felújított hegedű